

ია არაზიბე-ცინდენი

დოქტორანტი, ფრიბურგის (შვეიცარია) უნივერსიტეტი,
ფილოსოფიის ფაკულტეტი

ირინა არაზიბე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე
ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის
ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი

დავით სარაჯიშვილის კალენდარული ავტობიოგრაფია და მის მიერ სამეცნიერო ხარისხის მოპოვების ახალი დეტალები ჩვენთვის ცნობილი გახდა ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივში დაცული მასალიდან. იმ დოქტორანტების საბუთები, რომლებმაც ხარისხი ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე დაიცვეს, ამავე ფაკულტეტის აქტებში წლების მიხედვითაა განთავსებული. 1870-1871 წლების ტომში ჩვენთვის საინტერესო შემდეგი დოკუმენტებია წარმოდგენილი:

142r _ ფაკულტეტის დეკანისაგან 1871 წლის 10 მარტს დავით სარაჯევის (უნივერსიტეტის საბუთებსა და დიპლომშიც დავით სარაჯიშვილის გვარი ამ ფორმითაა) გამოსაცდელად პროფესორების მიწვევის ფურცელი (იმავე წლის 2 მარტით დათარიღებული). თითოეული მათგანი გამოცდაზე დოქტორანტის დაშვებასა და შეთავაზებულ თარიღზე თანხმობას ხელმოწერით ამავე ფურცელზე ადასტურებს;

142v _ გამოცდის ოქმი ანუ გამოცდაზე მიღებული შეფასებები;

143r _ დავით სარაჯევის მიმართვა ფილოსოფიის ფაკულტეტისადმი დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად გამოცდაზე დაშვების თხოვნით;

144 rv და 145r _ კალენდარული ავტობიოგრაფია (CV);

146r _ დიპლომის სააქტო ანუ საარქივო ეგზემპლარი (თხელ ფურცელზე დაბეჭდილი დიპლომის ასლი, ბეჭდისა და ხელმოწერის გარეშე) (არქივი 73: 40a (142-146));
ჩვენთვის ასევე საინტერესოა ამავე არქივში დაცული ფილოსოფიის ფაკულტეტზე სამეცნიერო ხარისხის მინიჭების რეგლამენტი (Promotionsordnung der Philosophischen Facultät zu Heidelberg, 1867), რადგან ყოველ უნივერსიტეტს შეფასების თავისი სისტემა ჰქონდა ჩამოყალიბებული (არქივი I: 67 (1-8)).

დავით სარაჯიშვილის დოკუმენტთაგან მხოლოდ დიპლომის სააქტო ეგზემპლარია ნაბეჭდი, დანარჩენები საკმაოდ რთულად გასარჩევია, რამაც ტექსტის დადგენის პროცესი გაახანგრძლივა. კალენდარული ავტობიოგრაფია და დიპლომის სააქტო ეგზემპლარი დაწერილია ლათინურად, დანარჩენი საბუთები _ გერმანულად. ძნელად გასარკვევი სიტყვების ამოკითხვაში დაგვეხმარა იქვე, არქივში არსებული ასოების მოყვანილობის ქრონოლოგიურად დალაგებული ნიმუშები.

აღნიშნული აქტების რამდენიმე ტომის დათვალიერების შედეგად დავასკვნით, რომ მათში თითოეული დოქტორანტის შესახებ არსებული მასალა ერთნაირი, ზემოთ წარმოდგენილი მიმდევრობითაა დალაგებული და დიპლომების გარდა სხვა საბუთების დედნებია წარმოდგენილი (ტომები ერთნაირი ფურცლებისაგან შედგება, განსხვავებული ხარისხის ფურცელი ძალიან მცირე რაოდენობით გვხვდება).

ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტისადმი მიმართვა დავით სარაჯიშვილის მიერ არის ხელმოწერილი. ის და კალენდარული ავტობიოგრაფია ვფიქრობთ, ერთი ხელითაა ნაწერი. შესაძლოა, ისინი დაწერილი იყოს დავით სარაჯიშვილის მიერ. თუმცა, ისიც დასაშვებია, რომ დაწერილი იყოს მისი დაკვეთით სხვადასხვა პირის მიერ, რადგან ამ ორი ტექსტის ასოების მოყვანილობა, მიუხედავად მსგავსებისა, ერთმანეთისა და ხელმოწერის ასოებისაგან მეტ-ნაკლებად განსხვავებულია.

გამოცდაზე პროფესორების მიწვევა და გამოცდის ოქმი ფილოსოფიის ფაკულტეტის დეკანის კარლ გუსტავ ადოლფ კნიესის (1821-1898) ხელითაა ნაწერი. მისი ხელმოწერა ოქმში პირველ ადგილზეა, თუმცა გამოცდის პროცესში არ მონაწილეობდა. დიპლომის დედანზეც სწორედ მისი ხელმოწერაა (არქივი 73: 142rv; ფონდი: 573; დრულ 1986: 141).

ფილოსოფიის ფაკულტეტის დეკანისგან დავით სარაჯიშვილის გამოსაცდელად პროფესორთა მიწვევის ტექსტი (ტექსტები დედნის ფორმითვეა წარმოდგენილი):

/142r/ Philosophische Facultät

Herr D. Saradjeff aus Tiflis ersucht zur Erlangung der Doktorwürde um eine Prüfung in Chemie als Hauptfach Physik & Mineralogie als Nebenfächern
Seinem Gesuch hat er beigelegt außer einen curriculum vitae und einem Paße Stückerzeugnisse der Universitäten Petersburg, München, Heidelberg und der polytechnischen Schule zu München.

Für den Fall der Zulassung schlage ich nach dem Wunsch des Candidaten als Prüfungstermin Freitag 10. März abends 6 Uhr

vor und ersuche die Herrn Geh[eim] R[ath] Bunsen, Geh[eim] H[ofrath] Kopp, Geh[eim] H[ofrath] Kirchhoff und Prof. Blum mit ihren Voten voranzugehen.

Eine Vorprüfung im Lateinischen ist nicht erforderlich; ich habe mich überzeugen können, daß das russisch geschriebene Zeugnis, entsprechend der Angabe des Candidaten, die Bescheinigung enthält, daß letzterer nach Absolvierung des «russischen» Gymnasiums zu Tiflis und erlangtem Maturitätszeugnis als Student in Petersburg matrikulirt sei und Vorlesungen gehört habe.

Heidelberg. 2. März 1871.

Ich habe kein Bedenken gegen den Zulassung und den angesetzten Termin

	_ R. W. Bunsen.
_ H. Köchly	_ Kopp
_ Stark	_ G. Kirchhoff
_ Weil	_ Blum
_ Königsberger	_ Pagenstecher
	_ Reichlin-Meldegg
	_ Lossen
	_ Wattenbach
	_ Zeller

ტექსტის თარგმანი:

ფილოსოფიის ფაკულტეტი

ბატონი დ. სარაჯევი ტფილისიდან მოგემართავს დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად გამოცდის თხოვნით

ქიმიში, როგორც მთავარ საგანში.

ფიზიკასა და მინერალოგიაში, როგორც მეორად საგანებში.

თავის მომართვას მან დაურთო კალენდარული ავტობიოგრაფია და პასპორტის გარდა მოწმობები პეტერბურგის, მიუნხენის, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტებისა და მიუნხენის პოლიტექნიკური სასწავლებლებიდან.

ნების დართვის შემთხვევაში გთავაზობთ, კანდიდატის თხოვნით, გამოცდის დროდ დაინიშნოს 10 მარტი, საღამოს 6 საათი და თხოვნით მიემართავ ბატონებს: გეჰაიმ რატ¹ ბუნსენს, გეჰაიმ ჰოფრატ კოპს, გეჰაიმ ჰოფრატ კირხჰოფს და პროფ. ბლუმს თავიანთი მოსაზრებები წინასწარ წარმოადგინონ.

წინასწარი გამოცდა ლათინურში საჭირო არაა. შევძელი, დავრწმუნებულიყავი იმაში, რომ რუსულად დაწერილი საბუთი, კანდიდატის ჩვენების შესაბამისად, შეიცავს მოწმობას, რომ ეს უკანასკნელი ტფილისის „რუსული“ გიმნაზიის დამთავრებისა და სიმწიფის ატესტატის მიღების შემდეგ პეტერბურგში სტუდენტად ჩაირიცხა და ლექციებს ისმენდა.

გამოცდაზე დაშვებისა და შემოთავაზებული თარიღის საწინააღმდეგო არაფერი გამაჩნია: რ. ვ. ბუნსენ, კოპ, გ. კირხჰოფ, ბლუმ, ა. პაგენშტეხერ, რაიხლინ-მელდეგ, ლოსენ, ვატენბახ, ცელერ, ჰ. კოხლი, შტარკ, ვაილ, კიონიგსბერგერ (თითოეულის ხელმოწერა). (წინადადება, რომლის შემდეგაც პროფესორები ხელს აწერენ, ბუნსენის მიერაა დაწერილი და პირველად ხელი სწორედ მას აქვს მოწერილი).

გამოცდის რიცხვთან დაკავშირებით დავით სარაჯიშვილის მიმართვაში (არქივი 73: 143r) არაფერია ნათქვამი. როგორც ჩანს, რომელიმე სხვა საბუთით ან სიტყვიერად მას გამოცდის

¹ Geheim(er) Rath _ საიდუმლო ანუ სანდო მრჩეველი, Geheim(er) Hofrath _ კარის საიდუმლო, სანდო მრჩეველი _ საპატიო წოდებებია და ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში რომის იმპერიის დროიდან I მსოფლიო ომის დასასრულამდე იყო შენარჩუნებული.

თავისთვის მისაღები თარიღიც დაუსახელებია. ფაკულტეტის დეკანი პროფესორებს გამოცდის დანიშვნას სწორედ დოქტორანტისათვის სასურველ რიცხვში სთავაზობს.

მიმართვის ტექსტიდან ნათელი ხდება, რომ დავით სარაჯიშვილი მიუნხენის პოლიტექნიკურ სასწავლებელშიც სწავლობდა, რაც მის ბიოგრაფიაში აქამდე აღნიშნული არ იყო.

საბუთიდან აგრეთვე ვგებულობთ, რომ დავით სარაჯიშვილს დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად წინასწარ ლათინურის გამოცდის ჩაბარება არ დასჭირდა, რადგან თბილისის „რუსული“ გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ პეტერბურგის უნივერსიტეტში სწავლობდა.

დეკანისაგან პროფესორებისათვის თავიანთი მოსაზრებების წინასწარ წარდგენის მოთხოვნა, ვფიქრობთ, დავით სარაჯიშვილის მიერ ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტში განვლილ კურსთანაა დაკავშირებული.

ყურადღებას იქცევს თბილისის „რუსული“ გიმნაზიის დასახელებისას რუსულის ბრჭყალებში ჩასმა. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ დიპლომებშიც და, აქედან გამომდინარე, მათ სააქტო ეგზემპლარებში მითითებულია ხარისხის მფლობელის ეროვნება. დავით სარაჯიშვილთან დაფიქსირებულია მისი ქართველობა, ხოლო გრიგორ არწრუნის (რომელიც ასევე თბილისიდანაა) დიპლომის სააქტო ეგზემპლარში მითითებულია, რომ ის სომეხია (არქივი 72: 6a).

პეტერბურგის, მიუნხენის, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტებისა და მიუნხენის პოლიტექნიკური სასწავლებლიდან ფილოსოფიის ფაკულტეტისათვის წარდგენილი საბუთები, რომლის შესახებაც დეკანი პროფესორებს აუწყებს, აქტებში დაცული არ არის.

გამოცდის ოქმი ანუ გამოცდაზე მიღებული შეფასებები, ტექსტი და თარგმანი:

/142v/ Sitzung vom 10^e März

10 მარტის სხდომა

Anwesend die Herren:

ესწრებიან ბატონები:

Prüfung des H. Saradjeff

ბატონი სარაჯევის გამოცდა

Tit. v. Reuchlin-Meldegg

ტიტ. ფონ რაიხლინ-მელდეგ

„ Bunsen

„ ბუნსენ

„ Kopp

„ კოპ

„ Köchly

„ კიოხლი

„ Zeller

„ ცელერ

„ Kirchhoff

„ კირხჰოფ

„ Bahr

„ ბაარ

„ Blum

„ ბლუმ

„ Königsberger

„ კიონიგსბერგერ

„ Weil

„ ვაილ

„ Wattenbach

„ ვატენბახ

„ Stark

„ შტარკ

„ Pagenstecher

„ პაგენშტეხერ

„ Hofmeister

„ ჰოფმაისტერ

und

და

Herr Geh. R[ath] Bunsen prüfte im Hauptfach:

ბატონმა გეჰაიმ რატმა ბუნსენმა გამოცადა მთავარ საგანში:

Die Antworten des Candidaten waren befriedigend.

კანდიდატის პასუხები იყო დამაკმაყოფილებელი.

რ[ოზერტ] ვ[ილჰელმ] ბუნსენ (ხელმოწერილია)

Herr Geh. Hofr[ath] Kopp setzte die Prüf[un]g im Hauptfach fort:

ბატონმა გეჰაიმ ჰოფრატმა კოპმა განაგრძო გამოცდა მთავარ საგანში:

Schwer von den Antworten des Candidaten befriedigt.

კანდიდატის პასუხებით სავსებით დაკმაყოფილებული.

კოპ (ხელმოწერილია)

Herr Prof. Blum prüfte in dem einen Nebenfach:

ბატონმა პროფ. ბლუმმა გამოცადა ერთ-ერთ მეორად საგანში:

Ich wurde durch die Antworten des Candidaten ganz befriedigt.

კანდიდატის პასუხებმა მე სრულად დამაკმაყოფილა.

ბლუმ (ხელმოწერილია)

Herr Geh. Hofr[ath] Kirchhoff prüfte im zweiten Nebenfach:

ბატონმა გეჰაიმ ჰოფრატმა კირხჰოფმა გამოცადა მეორე მეორად საგანში:

„Lossen
„ლოსენ

Ich wurde ziemlich befriedigt.
საკმაოდ დავკმაყოფილდი.
კირხჰოფ (ხელმოწერილია)

Die Facultät beschloß hierauf den Candidaten mit der Note Insigni cum laude zuzulassen.
ფაკულტეტმა გადაწყვიტა, კანდიდატი დაიშვას შეფასებით Insigni cum laude.

(...?) erfolgte am 11 März
(...?) შედგა 11 მარტს

Knies
კნიეს (ხელმოწერილია)

R. W. Bunsen
Koop
G. Kirchhoff
W. Hofmeister
Stark

რ. ვ. ბუნსენ
კოპ
გ. კირხჰოფ
ვ. ჰოფმაისტერ
შტარკ

(ხელმოწერები)

ოქმში მარცხენა მხარეს ჩამოთვლილია გამოცდაზე დამსწრე 15 პროფესორის გვარი; მარჯვენა მხარეს დეკანის მიერ დასახელებულია ოთხი გამომცდელი. თითოეულ მათგანს საკუთარი ხელით აქვს დაფიქსირებული შეფასება, რომელიც დადასტურებულია ხელმოწერით.

დავით სარაჯიშვილმა ზეპირი გამოცდები ქიმიამში, როგორც მთავარ საგანში პროფესორებს რობერტ ვილჰელმ ბუნსენსა (1811-1899) და ჰერმან კოპს (1817-1892) ჩააბარა. ფიზიკის გამოცდა გუსტავ რობერტ კირხჰოფს (1824-1887), მინერალოგია _ იოჰან რიჩარდ ბლუმს (1802-1883) (არქივი 73: 142v; დრულ 1986: 22-23, 35, 135, 145; განრიგი: 18-20). მის მიერ მიღებულ შეფასებაზე Insigni cum laude (შესანიშნავი/აღსანიშნავი წარმატებით) მაღალი ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე სადოქტორო გამოცდის შეფასებათა ოთხსაფეხურიან სისტემაში არის მხოლოდ Summa cum laude (უმაღლესი წარმატებით) (არქივი 1: 67(7); არაბიძე 2018: 86).

სწორედ გამოცდის ოქმი, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტში 1867 წლიდან მოქმედი რეგლამენტი და დავით სარაჯიშვილის დიპლომი გვამძლევს საშუალებას დავადგინოთ, რომ 1871 წელს ჰაიდელბერგის რუპერტ-კარლის სახელობის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე სამი მკაცრი გამოცდის განსაკუთრებული წარმატებით ჩაბარების შემდეგ დავით სარაჯიშვილს „ქიმიის დოქტორისა და თავისუფალ ხელოვნებათა მაგისტრის სამეცნიერო უფლებები და პრივილეგიები“ მიენიჭა. აღნიშნულ საკითხს შედარებით ვრცლად შევხებით სტატიაში _ დავით სარაჯიშვილის ბიოგრაფიიდან რამდენიმე საკითხის დაზუსტებისთვის (დაბადების 170 წლისთავთან დაკავშირებით), კრებულში: ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები 2018, 1-2 (22), გვ. 84-102).

დავით სარაჯიშვილის მიმართვა ფილოსოფიის ფაკულტეტისადმი გამოცდაზე დაშვების თხოვნით, ტექსტი:

/143r/ Einer hohen Philosophischen Fakultät
der Universität

Erlaubt sich der ergebenst Unterzeichnete die Bitte um Zulassung zur
Doktor-Promotion aufgrund seiner beiliegenden Zeugnisse und eines
curriculum vitae auszusprechen.

Derselbe ersucht eine Hohe Philisophische Fakultät mit ihm ein Examen in
Chemie als Hauptfach in Physik und Mineralogie als Nebenfächern, abhalten
zu wollen.

Ergebenst

An Eine Hohe Philo-
sophische Fakultät
der Universität
Heidelberg

D. Saradjeff.

ქართული თარგმანი:

მის აღმატებულება უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტს

თავს უფლებას აძლევს ქვემოთ უმორჩილესად ხელის მომწერი, გამოთქვას თხოვნა, თავისი თანდართული მოწმობებისა და კალენდარული ავტობიოგრაფიის საფუძველზე დაიშვას სადოქტორო გამოცდაზე.

იგივე [პირი] თხოვნით მიმართავს მის აღმატებულება ფილოსოფიის ფაკულტეტს, ინებოს მისთვის გამოცდის ჩატარება ქიმიში, როგორც მთავარ საგანში, და ფიზიკასა და მინერალოგიაში, როგორც მეორად საგნებში.

უმორჩილესად

მის აღმატებულება ჰაიდელბერგის
უნივერსიტეტის ფილოსოფიის
ფაკულტეტს

(ხელმოწერილია)

დოკუმენტში კიდევ ერთხელაა დამოწმებული, რომ დავით სარაჯიშვილმა სადოქტორო გამოცდის ჩასაბარებლად ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტს მიმართა. აღნიშნულ სასწავლებელში მათემატიკური და საბუნებისმეტყველო განხრა 1871 წელს ფილოსოფიის ფაკულტეტის შემადგენლობაში შედიოდა (არაბიძე 2018: 85).

ამავე დროს მიმართვა მოწმობს, რომ დოქტორანტი ძირითად და მეორად (დამატებით) საგნებს, საძიებელი ხარისხიდან გამომდინარე, თვითონ განსაზღვრავდა. მიმართვაში მითითებული „თანდართული მოწმობები“, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აქტებში დაცული არ არის.

დავით სარაჯიშვილის კალენდარული ავტობიოგრაფია, დედნის ტექსტი:

/144/ Natus sum Davith Saradjeff die vicesimo tertio mensis Novembris anni MDCCCXLVIII Tifli, quod est caput regionis Georgeorum, patre Zacharia, privatam ibi vitam agente eodemque agrorum possessore... Religionis confesionem sequor Christianam et eam quidem, quam Graeci dicunt orthodoxam.

Discipulus gymnasii, quod in urbe mea natali floret, per septem annos studiis literarum et linguarum imbutus aestate anni sexagesimi sexti exeunte, utimos ibi est, examen meum superari.

Quo facto urbe relicta eodem anno Retropolim me contuli, ut summam rerum, quae exstudio naturae redundant, cognoscere ibi inciperem. anno post in Germaniam transivi.

/144v/ transivi consilio ductus, studia quae in ejus universitatibus Tractantur cognoscere pergendi: quam-quam Ienae, ubi per duo semestria moratus sum, nondum studiosus adscriptus eram, tamen notitiam sermonis Germanorum adeptus quibusdam scholis et exercitationibus chemicis interfui.

Ineunte autumnus anni sexagesimi octavi Monaci nomen meum apud magistratum universitatis, quae ibi floret, professus studiis praecipue chemicis iisque quae proxime ad ea accedunt, totum me dedi:

Postquam universitate mutata per aestatem anni insequentis Heidelbergae, tum iterum per duo semestri Monaci iisdem studiis incubui, postremum Heidelbergae ea laetus repetii.

Cum jam in eo sim, ut examina pro gradu Doctoris rite impetrando subeam, restat, ut nomina professorum, quorum scholis et exercitationibus indolem esse pie fateor, gratum animum exhebendi causa hac occasione proferam. Studivi

/145/ Studivi autem Ienae professorem Geutherum (გუნტერ), Monaci professores Joli, Kobbel, Gumbel, Pettenkofer, Erlennmeyer, Haushofer, Betz.

Heidelbergae professores Bunsen, Kirchhoff, Kopp, Blum, Helmboltz, Fuchs, Lossen, Wundt.

ქართული თარგმანი:

მე, დავით სარაჯიშვილი, დავიბადე 1848 წლის ნოემბრის თვის 23-ე დღეს ტფილისში, რომელიც არის ქართველთა რეგიონის დედაქალაქი, მამისაგან ზაქარია, რომელიც იქ კერძომესაკუთრულ ცხოვრებას ეწევა და იქვე ფლობს მამულს. მივსდევ ქრისტიანულ რელიგიურ სარწმუნოებას, ანუ იმას, რომელსაც ბერძნები მართლმადიდებლობას უწოდებენ.

იმ გიმნაზიის მოსწავლემ, რომელიც ჩემს მშობლიურ ქალაქში ყვავის, შვიდი წლის განმავლობაში ლიტერატურისა და ენების სწავლაში ჩაფლულმა [18]66-ე წლის ზაფხულში, იქაური წესისამერ, დავძლიე გამოცდები.

ამის შემდგომ დავტოვე ქალაქი და იმავე წელს გავემართე პეტრეს ქალაქში, რათა იქ შევედგომოდი საგნების მთავარი არსის შემეცნებას, რაც ბუნების შესწავლიდან გამომდინარეობს. გასულ წელს გადავედი გერმანიაში.

/144v/ რჩევას მიყოლილმა გავაგრძელე შესწავლა იმ საგნებისა, რომლებიც იქაურ უნივერსიტეტებში ისწავლება. მიუხედავად იმისა, რომ იენაში, სადაც ორი სემესტრი დავრჩი, სტუდენტად არ ვყოფილვარ ჩაწერილი, მაინც მივაღწიე გერმანული ენის/საუბრის ცოდნას და ვესწრებოდი გარკვეულ ლექციებსა და ცდებს ქიმიში.

[18]68 წლის შემოდგომის დასაწყისში მიუნხენში ჩავეწერე უნივერსიტეტის მაგისტრატურაში, რომელიც იქ ყვავის, და თავი მთლიანად მივუძღვენი განსაკუთრებით ქიმიის მეცნიერების და იმათ შესწავლას, რომლებიც მასთან ახლოს დგას.

უნივერსიტეტის შეცვლის შემდეგ, მომდევნო წლის ზაფხულის განმავლობაში ვიყავი ჰაიდელბერგში, შემდეგ ისევ მიუნხენში ჩავუჯექი ორი სემესტრის განმავლობაში იმავე სწავლებას. შემდგომ კი იგივე სიამოვნებით გავიმეორე ჰაიდელბერგშიც.

რადგანაც უკვე იქამდე მივედი, რომ თავსვიდებ დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებელი გამოცდების ჩაბარებას ისე, როგორც საჭიროა, ის მრჩება, რომ ჩემი მადლიერების გამოსახატავად აქ ჩამოვთვალო სახელები პროფესორებისა, რომელთა შესახებაც გულითადად ვაღიარებ, რომ სწავლებისა და მოძღვრების ნიჭი თანდაყოლილი აქვთ.

ასე, რომ ვსწავლობდი იენაში პროფესორ გუნტერთან, მიუნხენში პროფესორებთან: ჯოლი, კობელ, გიუმბელ, პეტენკოფერ, ერლენმაიერ, ჰაუსჰოფერ, ბეტც.

ჰაიდელბერგში პროფესორებთან: ბუნსენ, კირხჰოფ, კოპ, ბლუმ, ჰელმბოლტც, ფუხს, ლოსენ და ვუნდტ.

აღნიშნული დოკუმენტი დღემდე უცნობ რამდენიმე ინფორმაციას გვაწვდის. კერძოდ, მასში დავით სარაჯიშვილი თავისი დაბადების თარიღად 1848 წ. 23 ნოემბერს ასახელებს და არა – 28 ოქტომბერს, რომელიც მის შესახებ დაწერილ ყველა ნაშრომში თუ მის სახსოვრად გამოცემულ კრებულებშია მითითებული. ამ თარიღის წყარო ჩვენთვის ცნობილი არ არის, ამიტომ არ გვაქვს საშუალება მისი ქვეყნობის შესახებ ვიმსჯელოთ. ავტობიოგრაფიაში, რომელიც, ალბათ, თვითონ დავით სარაჯიშვილის მიერ ან მისი დაკვეთითაა დაწერილი, მითითებული თარიღი – 23 ნოემბერი, ვფიქრობთ, ყურადღებას იმსახურებს.

ჩვენ საკითხის დასაზუსტებლად საისტორიო ცენტრალური არქივის შესაბამისი პერიოდის თბილისისა და სოფელ დიდმის მეტრიკული წიგნები დავამუშავეთ (დავით სარაჯიშვილს აღნიშნული აქვს, რომ ორთოდოქსული სარწმუნოებისაა). მაგრამ ჯერჯერობით მისი დაბადებისა და ნათლობის შესახებ ჩანაწერს ვერ მივაკვლიეთ.

თბილისის ვაჟთა I გიმნაზიის ფონდის საბუთებში კი, სადაც 1908 წლისათვის დავით სარაჯიშვილის ნამსახურების სიაა დაცული, დაბადების თარიღად 1848 წლის 5 ნოემბერია მითითებული (ფონდი 441: 1-2; ფონდი 441ა: 3-4).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დავით სარაჯიშვილის დაბადების 3 თარიღი გვაქვს – 28 ოქტომბერი, 5 ნოემბერი, 23 ნოემბერი – ჩვენი აზრით, კალენდარულ ავტობიოგრაფიაში მითითებული 23 ნოემბერი ოფიციალურად გაფორმებული, ე. ი. პასპორტში დაფიქსირებული თარიღი უნდა იყოს. იმედია, მომავალში რომელიმე თარიღის გასამყარებლად მასალას მივაკვლევთ.

კალენდარული ავტობიოგრაფიიდან ცნობილი ხდება, რომ დავით სარაჯიშვილს იენას უნივერსიტეტთანაც ჰქონია კავშირი. იქ ესწრებოდა ლექციებს, გერმანულ ენასა და ქიმიაში ცოდნას იღრმავებდა. 1868 წელს კი მიუნხენის უნივერსიტეტის მაგისტრატურაში ჩააბარა. განსაკუთრებული გულმოდგინებით ქიმიასა და მის მომიჯნავე დისციპლინებს სწავლობდა (არქივი 73: 144v).

ამავე დოკუმენტში საინტერესოა დავით სარაჯიშვილის მიერ თავისი დაბადების ადგილის დასახელების ფორმა – ქართველთა რეგიონის დედაქალაქი.

ორიოდე სიტყვით შევხებით დავით სარაჯიშვილის დიპლომის ლუქიან ბეჭედს. დიპლომი საქართველოს გიორგი ლეონიძის სახელობის ლიტერატურის მუზეუმშია დაცული. მისი ლუქიანი ბეჭედი ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივის თანამშრომელთა რჩევის გათვალისწინებით გაიხსნა. წითელ საბეჭდე ლაქზე გამოსახულია წმ. ეკატერინე ალექსანდრიელი და ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის ღერბი, რაც XVII-XIX სს-ებში ფილოსოფიის ფაკულტეტის ბეჭდის უცვლელი გამოსახულება იყო. 1900-იანი წლების ახლო ხანებში ბეჭდის დიამეტრი 30 მმ-დან 70 მმ-დე გაზრდილა. ჩვენგან მიწოდებული ბეჭდის გამოსახულება ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივის თანამშრომლებს ფაკულტეტის ბეჭდის ისტორიის კვლევის პროცესში დაეხმარა.

ამრიგად, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივში მიკვლეული მასალით ამავე უნივერსიტეტში დოქტორის ხარისხის მინიჭების წესებისა და დავით სარაჯიშვილის წარმატებების შესახებ შემდეგ ინფორმაციას გავცევით:

1871 წელს ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტში ქიმიის ფაკულტეტი დამოუკიდებლად ჯერ კიდევ არ არსებობდა. მათემატიკურ და საბუნებისმეტყველო განხრაში ხარისხს (1890 წლამდე) ფილოსოფიის ფაკულტეტზე იცავდნენ.

ამავე ფაკულტეტზე 1867 წლიდან მოქმედი რეგლამენტის მიხედვით დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად დისერტაციის დაცვა აუცილებელი არ იყო. მის ტოლფასს სამ საგანში ორსაათიანი მკაცრი გამოცდის ჩაბარება წარმოადგენდა (რეგლამენტში და დიპლომშიც სწორედ სიტყვა –

„მკაცრია“ ჩაწერილი). ჩასაზარებელ საგნებს დოქტორანტი თვითონ ირჩევდა. ის ასევე ასახელებდა სამი საგნიდან რომელი უნდა ყოფილიყო მთავარი და რომელი მეორადი. თუ რომელი დისციპლინაში მიენიჭებოდა ხარისხი მაძიებელს, სწორედ ეს არჩევანი განსაზღვრავდა.

დავით სარაჯიშვილმა ფილოსოფიის ფაკულტეტზე სამ საგანში ჩაბარებულ „მკაცრ გამოცდაზე“ დაიმსახურა შეფასება – Insigni cum laude (შესანიშნავი/აღსანიშნავი წარმატებით). შედეგად მას „ფილოსოფიის დოქტორისა და თავისუფალ ხელოვნებათა მაგისტრის სამეცნიერო უფლებები და პრივილეგიები“ მიენიჭა. უმთავრეს საგნად ქიმიის ჩაბარების გამო, რაც დიპლომშიც აღნიშნულია, ეს ხარისხი ქიმიის დოქტორის ხარისხსაც გულისხმობდა.

ამავე მასალიდან გავეცანით ინფორმაციას დავით სარაჯიშვილის იენას უნივერსიტეტთან კავშირისა და მიუნხენის პოლიტექნიკურ სასწავლებელში სწავლის შესახებ.

მისი დაბადების ზუსტი თარიღის დასადგენად ახალი მასალის მოძიებაა საჭირო.

დავით სარაჯიშვილის მიერ კალენდარულ ავტობიოგრაფიაში დაბადების ადგილად ტვილისის „ქართველთა რეგიონის დედაქალაქად“ მოხსენიებით, მისი პატრიოტული გრძნობის შესახებაც გვექმნება წარმოდგენა.

დამოწმებანი:

არქივი 73: გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივი, H-IV-102/73;

არქივი 1: გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივი, H-IV-100/1;

არქივი 72: გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტის არქივი, H-IV-102/72;

დრულ 1986: Dagmar Drül, Heidelberger Gelehrtenlexicon 1803-1932.

განრიგი 1871: Anzeige der vorlesungen welche im Winter-halbjar 1870-71 auf der Grossherzoglich Badischen Ruprecht-Carolinischen Universität zu Heidelberg, ვებ-გვერდი

<https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/VV1870WSbis1875SS/0047/image>

ფონდი 441: საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 441, აღწ. 1, საქმე 2243.

ფონდი 441ა: საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 441, აღწ. 1, საქმე 2473.

Ia Arabidse-Zbinden,

PhD student, Faculty of Philosophy,
University of Fribourg (Switzerland)

Irina Arabidze,

Doctor of History, TSU Ivane Javakishvili Institute of
History and Ethnology, Research Scientist of the
Department of Modern and Contemporary History

New Details from the Life of David Sarajishvili (Heidelberg University Archive Materials)

We discovered new biographical information about the distinguished Georgian figure, David Sarajishvili, in the records (1870–1871) of the Faculty of Philosophy housed in the archive of the University of Heidelberg, Germany. The preserved documents include:

A request signed by David Sarajishvili for admission to the PhD examination;

A calendar autobiography (CV);

A paper inviting professors to the exam;

exam grades (assessments);

A copy of the diploma.

All documents except for the copy of the diploma are handwritten manuscripts, which made them challenging to read. The CV and the copy of the diploma are written in Latin, while the other documents are in German.

These materials – transcribed text, Georgian translations, and commentaries – shed light on the process by which David Sarajishvili obtained his PhD at Heidelberg University in the spring of 1871. They also include his exam assessments and show his date of birth as November 23, 1848, which does not match the previously known date of October 28. In addition, we learn about his connections to Jena University, Munich Polytechnic school, and his studies for a master's degree at the University of Munich.

Building on these same documents plus the original diploma, we presented a discussion entitled „For the Purpose of Clarifying Some Biographical Details of David Sarajishvili (Regarding the 170th Anniversary)“ in *Studies in Modern and Contemporary History* 2018 No 1-2(22).

There, we clarified that the degree he received – the Doctor of Philosophy and Master of Fine Arts – was equivalent to a Doctor of Chemistry, given that natural sciences and chemistry fell under the Faculty of Philosophy at that time, and his primary exam subject was chemistry. This is explicitly noted in his diploma.